

Néhány gondolat a nemzetközi vámjog új szerepéről és rendszeréről

A 2008-tól kezdődő világgazdasági válság többek között a nemzetközi vámjog megváltozását is eredményezte. Úgy tűnik, hogy — amint recesszió idején egyébként is szokásos — az államok többsége változtatott gazdaság- és vámpolitikájának irányán és a szabadkereskedelemtől újra a protekcionizmus felé fordult. Ennek a változásnak szignifikáns jelei a GATT/WTO Doha fordulójának máig tartó befejezetlensége, valamint az államok által egyre növekvő számban megkötött bilaterális, illetve multilaterális preferenciális megállapodások. Ezek a szerződések egyébként egyre több, eddig a vámjogban nem ismert elemet, így a szellemi tulajdon védelmét, környezetvédelmi, jogi, pénzügyi kérdéseket is szabályoznak, melyek megalapozzák rövid, tisztelgő dolgozatom témaválasztását.

Hipotézisem az, hogy a nemzeti és a nemzetközi vámjog is jelentős átalakuláson megy keresztül napjainkban, követve a nemzetközi kereskedelem és nemzetközi kereskedelmi jog fokozatos térnyerését; ezzel együtt a nemzeti vámjog — a GATT/WTO rendszeréhez igazodva — a folyamatos harmonizálás és egységesítés révén lassan elveszti önállóságát és így a nemzetközi vámjog részévé válik, akként azonban, hogy maga is visszahat a nemzetközi vámjogra, új normákkal alakítva és egészítve ki ezt a rendszert. Mindez arra ösztönöz, hogy újra megvizsgáljuk a nemzetközi vámjognak a jogrendszerben elfoglalt helyét és sajátos szerkezetét.

I. A NEMZETKÖZI VÁMJOG JOGRENDSZERBEN BETÖLTÖTT SZEREPÉRŐL

Alapvetőnek és ezért már unalmasnak is tűnhet az a felvetés, hogy a nemzetközi vámjog önálló jogág-e, ha pedig nem az, akkor melyik jogág részének tekinthető? A logikailag lehetséges válaszok a következők: a) a nemzetközi vámjog sajátos jellegű önálló jogág; b) nem önálló jogág, hanem a nemzetközi közjog része; c) nem önálló jogág, hanem a nemzetközi magánjog része; d) nem önálló jogág, hanem mint a nemzetközi pénzügyi jog része, a nemzeti pénzügyi joghoz tartozik; e) nem önálló jogág, hanem az önálló jogágnak tekintett nemzetközi pénzügyi jog része.

A klasszikus elméletek szerint^[1] a nemzetközi vámjog a közjog részét képező jogág, mely a nemzetközi pénzügyi jog, illetve Takács György rendszerében — még nem nemzetközi vámjogként, hanem nemzetközi kereskedelmi szerződéseként elemezve — a pénzügyi nemzetközi jog része.

[1] Takács, 1936, 501–506.

Nagy Tibor ugyanakkor már a nemzetközi gazdasági jog és a nemzetközi pénzügyi jog „közös vizsgálódási területének tartja” a nemzetközi vámjogot, alapvetően azonban a nemzetközi pénzügyi jog körébe sorolva azt,^[2] rávilágít arra is, hogy a nemzetközi pénzügyi jog elkülönül a nemzetközi magánjogtól, mert a nemzetközi pénzügyi viszonyok elsősorban nem árumozgást, hanem pénzmozgást eredményeznek. Az alanyok köre is különböző, mert a nemzetközi pénzügyi jog alanyai — hasonlóan a nemzetközi közjoghoz — elsősorban az államok, a nemzetközi szervezetek és az integrációk.

Nagy a nemzetközi közjog és a nemzetközi pénzügyi jog kapcsolatát vizsgálva a nemzetközi jogot tekinti formának és a pénzügyit pedig a tartalomnak, ez a különbségtétel pedig lehetővé teszi, hogy a nemzetközi közjog és a nemzetközi pénzügyi jog különváljon. Véleményem szerint mára a nemzetközi pénzügyi jog ténylegesen önálló jogággá vált, mert rengeteg jogforrása, az ezekhez kapcsolódó óriási szakirodalom, és különleges (a nemzeti pénzügyi jogban nem ismert) szabályozási területei, mint például a kettős adóztatásra vonatkozó egyezmények ezt igazolják.^[3] De vajon a nemzetközi vámjog még mindig a nemzetközi pénzügyi jog rendszeréhez tartozik?

Felvetődhet továbbá az a logikus kérdés is, hogy a nemzetközi vámjog nem tekinthető-e inkább az integrációkra vonatkozó joganyag egy speciális területének? Hiszen azok a nemzetközi szerződések, melyeknek csak részben tárgyai a vámügyek, gyakran egy általánosabb célt is megfogalmaznak, ez pedig a tagállamok közötti — elsősorban gazdasági — kooperáció, integráció kiépítése. Azonban a nemzetközi vámjog ettől a gyakori szabályozási megoldástól viszonylag függetlenül megőrizheti különállóságát az integrációk jogától, építve *sui generis* fogalmaira, történetére és a közbeveteli joghoz való eredeti kapcsolatára. Gondolhatunk a (kül)kereskedelempolitikára, melynek talán legfontosabb eszközei a vámok vagy a vám jellegű egyéb instrumentumok,^[4] és említhetjük az Európai Unió költségvetési bevételei közé sorolandó vámokat is. Kétségtelen azonban, hogy ezeknek a jegyeknek az önálló vámjogi jellege a már létező integrációkban elhalványul, vagy ezek az elemek az integrációs és kereskedelempolitika céljait is szolgálják, de létük ma még nem lehet kérdéses. Ezzel együtt érdemes elgondolkodni azon a dilemmán is, hogy nemzetközi vámjog továbbra is a nemzetközi pénzügyi jog részeként legyen elismerve, vagy a nemzetközi kereskedelmi jog közjogi sajátosságokkal bíró egyik elemeként.

A nemzetközi vámjog inkább olyan államközi kapcsolatokat jelent, melynek során a kormányok felelősek a vámjog harmonizálásáért, az exportot és az importot terhelő vámok beszedéséért, az egyes (tag)államok között import, tranzit és export eljárások szabályozásáért. Természetesen ide tartoznak a vámtarifákkal, a származási szabályokkal, a kereskedelem technikai akadályaiival, a támogatásokkal, a vámértékkel, a vámvizsgálattal, az antidömping és kiegyenlítő vámokkal és intézkedésekkel és újabban bizonyos szempontból a szellemi tulajdonnal és a szolgáltatásokkal kapcsolatos szabályok is.

[2] Nagy, 2012, 472–477.

[3] Ugyanakkor mások a nemzetközi pénzügyi jogot monista alapon ma is a nemzeti pénzügyi jog részének tartják, például Csűrös, 2012, 38.

[4] Például a tarifák, vagy a nemzetközi szerződések.

II. A NEMZETKÖZI VÁMJOG JOGFORRÁSAIRÓL

A nemzetközi közjog és a nemzetközi vámjog különállóságát a jogforrási rendszereik közötti napjainkra egyre markánsabban megmutatókozó különbségek is erősítik.

Kovács Péter az Állandó Nemzetközi Bíróság 1920-ban elfogadott statútuma alapján a nemzetközi jog forrásait szerződéses és nem szerződéses jogforrásokra osztja,^[5] melyeken belül szerződéses jogforrásként a nemzetközi jogalanyok nemzetközi jogi jog- és kötelezettség keletkeztetésére irányuló megállapodásait fogadja el, de ezen megállapodások konkrét elnevezéseinek nem tulajdonít meghatározó jelleget. Ebből következően a nemzetközi szerződés lehet még a szerződésen kívül egyezmény, keretegyezmény, megállapodás, nyilatkozat, jegyzőkönyv, egyezségokmány, deklaráció, charta, akta, kompromisszum, *modus vivendi*, jegyzékváltás, levélváltás, emlékirat, magatartáskódex, konkordátum megnevezésű is, ezek között nincs hierarchia, azok jogi hatásuk szempontjából egyenértékűek.

A nem szerződéses jogforrások Kovács szerint a kodifikált és a nem kodifikált nemzetközi szokásjog, a civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek, az államok bizonyos egyoldalú jogi aktusai (nyilatkozatai) a nemzetközi szervezetek heteronormatív aktusai (határozatai, ajánlásai) és a nemzetközi méltányosság.^[6]

A nemzetközi vámjog jogforrásai között elsődlegesek a szerződésesnek nevezett jogforrások, de jelen vannak az általános jogelvek és a nemzetközi szervek határozatai is. Jellemző azonban, hogy a nemzetközi szerződéseket nem elnevezésük, hanem elsősorban tárgyuk, a szerződő felek száma és a földrajzi-területi elhelyezkedésük, integrációs jellegeik szerint tovább, illetve másként osztályozza a szakirodalom.

A nemzetközi vámjoggal foglalkozó tudomány egységes abban, hogy a nemzetközi vámjog jogforrásainak minősíthető megállapodások általában olyan egyezmények, melyek a vám-együttműködéséről és/vagy vámcsökkentésekről szólnak. Az előbbieket általában a vámigazgatások eljárási, tájékoztatási és esetenként végrehajtási együttműködését valósítják meg, míg az utóbbiak a vámok és egyéb kereskedelmi akadályok csökkentését, lebontását, megszüntetését célozzák, ezért ezeket preferenciális kereskedelmi megállapodásoknak (a továbbiakban alkalmazva az angol rövidítést a *preferential trade agreement* után: PTA) is. Ezek alatt egyes szerzők (Huszár Ernő) csak az egyes árukra adott vámkedvezményeket magába foglaló két- vagy többoldalú szerződéseket értik,^[7] míg mások (pl. Jagdish Bhagwati,^[8] Antoni Esteveadeordal és Kati Suominen^[9]) a PTA fogalmát kiterjesztően értelmezve az érintett államok teljes áruforgalmára kiterjedő szabadkereskedelmi megállapodásokat (FTA) és a vámuniót (CU) létrehozó szerződéseket is ide sorolják.

Észre kell vennünk, hogy ezek az egyezmények a vámokat és a vámjogot is már kizárólag kereskedelemszabályozó tényezőként alkalmazzák, nem is említik a vámok fiskális (közbevételi) szerepét, ezért ezeknek a jogforrásoknak a nemzetközi pénzügyi jogi jellege is aggályossá válik.

[5] Kovács, 2011, 83–88.

[6] Kovács, 2011, 143–163.

[7] Huszár, 1994, 295.

[8] Bhagwati, 2008, 1.

[9] Esteveadeordal – Suominen, 2009, 109.

Az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT/WTO) intézményei között viszont közvetlenül nem található a PTA, hanem csak a szabadkereskedelmi övezetet, vámuniót létrehozó átmeneti megállapodás^[10] lelhető fel. Ezeket az ideiglenes megállapodásokat — a szabadkereskedelmi és vámuniós megállapodásokkal együtt — ugyan a WTO regionális kereskedelmi megállapodásoknak (RTA^[11]) keresztelte el, de számos közülük a regionalitástól már meglehetősen távol áll, vagy egyáltalán nem regionális, így ezekre is a PTA rövidítést használom, jóllehet a WTO ezt most csak az egyoldalú vámkedvezményeket tartalmazó jogforrásokra alkalmazza. A WTO az RTA-kra vonatkozó adatbázisban az egyezmények között különbséget tesz aszerint is, hogy azok bi- vagy multilaterálisak, bár az utóbbiakra a plurilaterális elnevezést vezette be.

Az elmúlt két évtizedben azonban a különböző régiók között is egyre nagyobb számban jönnek létre preferenciális megállapodások, így a bilaterális-multilaterális osztályozási elvet lehet a földrajzi kiterjedtséggel is bővíteni. Így Antoni Estevadeordal és Kati Suominen munkája alapján^[12] beszélhetünk a PTA-k és ennek következtében a nemzetközi vámjog körében is intra-regionális bilaterális megállapodásokról, kontinentális megatömbökről, transzkontinentális megállapodásokról is. Az amerikai kontinensen az első intra-regionális megállapodás volt a vámunióra törekvő Andok Közösség, a Karib Közösség és Közös Piac (CARICOM), a Közép-Amerikai Közös Piac (CACM) és a Déli Közös Piac (MERCOSUR) közötti megállapodás az egyébként létre nem jött Amerikai Szabadkereskedelmi Övezetre (FTAA, 1994 Miami). Európában pedig az Európai Közösség és Liechtenstein, Izland valamint Norvégia között 1992. május 2-én Portóban aláírt megállapodás az Európai Gazdasági Térségről (EEC) lehet példa az intra-kontinentális megállapodásra. Kontinentális megatömbnek minősíthető a 27 tagú Európai Unió, a transzkontinentális megállapodásra pedig példa az Európai Unió és tagállamai, másrésről Dél-Korea közötti 2010. október 6-án Brüsszelben aláírt szabadkereskedelmi megállapodás, mely 2011. július 1-jén lépett hatályba.

Chia-Jui Cheng^[13] a kelet-ázsiai vámjog szerződéses forrásait regionalitás szempontjából másként, öt szintre osztja be: univerzális, inter-regionális, regionális, szub-regionális és bilaterális szintekre, de azt hiszem, hogy ez az osztályozás a nemzetközi vámjog egészére is alkalmazható, melyet az alábbiak szerint valósítanék meg.

Az univerzális szintre azokat a vámvonatkozású multilaterális egyezményeket soroljuk, melyeket a nemzetközi és a nemzeti vámjog is egyaránt alkalmaz. Ezek egyik fajtája lehet a szabadkereskedelmi megállapodás, a másik a vám-együttműködési megállapodás. Az első tulajdonképpen a GATT/WTO struktúrába és szabályozása alá tartozik, míg az utóbbi a Váme gyüttműködési Tanács (WCO) keretén belül alkalmazandó. A legjobb példa azonban az univerzális és egyben globális, vagy plurilaterális szerződésre, nyilvánvalóan maga a GATT/WTO Egyezmény (1994. április 15. Marrakesh) lehet.

Számos inter-regionális, sőt interkontinentális^[14] szintű, multilaterális vámvonatkozású egyezmény létezik a világban. Példa lehet ezekre az Európai Közösség és 79 afri-

[10] GATT XXIV. Cikkely 5. pont.

[11] A dolgozat írásakor 511 ilyen megállapodást tartott nyilván a WTO.

[12] Estevadeordal – Suominen, 2009, 37–38.

[13] Cheng, 2010, 12–37.

[14] Ez a típus valójában azonos a transzkontinentális megállapodásokkal.

kai, karibi és csendes-óceáni állam közötti Cotonou Partnerségi Megállapodás^[15] (2000 Cotonou), a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (Association of Southeast Asian Nations, ASEAN, 1967 Bangkok), az Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködésre (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC, 1989 Canberra), melyek szorosan kapcsolódnak a vámügyi együttműködés különböző formáihoz.

Regionális megállapodásokkal hozzák létre a szomszédos államok szabadkereskedelmi övezeteiket és vámunióikat is. Ezek közül nyilvánvalóan kiemelkedik az Amerikai Egyesült Államok, Kanada és Mexikó által 1992 augusztusában létesített Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Övezet (The North American Free Trade Agreement, NAFTA) és természetesen az Európai Unió, mint vámunió is.

De hasonló megállapodásként említhetjük Észak-Afrikából az Arab Közös Piacot (ACM 1964. Egyiptom, Izrael, Jordánia, Líbia, Mauritánia, Szíria, Jemen), az Öbölmenti Országok Együttműködési Tanácsát (GCC vagy CCASG), mely 2007-től már vámunió (1981 Bahrein, Kuvait, Omán, Katar, Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírátságok részvételével), valamint az Arab Szabadkereskedelmi Megállapodást (GAFTA 2005 az Arab Liga 18 tagjával), és a Maghreb Arab Uniót (UMA 1989 Algéria, Líbia, Mauritánia, Tunézia, Marokkó) is.

Az afrikai kontinens egyéb régióiban is jelen vannak (sokszor többszörös átfedésekkel) a regionális vám és/vagy kereskedelmi megállapodások. Ezek közül meg kell említeni a Kelet- és Dél-Afrikai Közös Piacot (The Common Market for Eastern and Southern Africa – COMESA, 1993). A COMESA célja, hogy a teljes gazdasági integráció (vám, kereskedelmi, beruházási és monetáris) révén egy nagy gazdasági térséget hozzanak létre az érintett régióban 2025-re.

a) Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége (The Economic Community of West African States — ECOWAS, 1975). Eredeti célkitűzései között szerepelt, hogy 15 év alatt létrehozzák a közös piacot, mely céldátumot 2010 augusztusára módosították, azonban ez ennek ellenére máig sem valósult meg. Csakúgy, mint az 1990-ben kezdődő aszimmetrikus^[16] vámcsökkentésekkel induló és 2000-re tervezett vámunió, vagy a vámunió létrehozását követő ötödik évre tervezett gazdasági és monetáris unió sem.

b) Kelet-Afrikai Közösség (East African Community – EAC, 1999). A Közösség célja a politikai, társadalmi és kulturális integrációk elmélyítése és szélesítése, melyek során javítani kell az emberek életminőségét, export irányultságú gazdaságokat kell létrehozni, ezekkel megvalósítva az áruk, a személyek, szolgáltatások, tőke, munkaerő és információk szabad mozgását, áramlását is. A Közösség 2009-től vámunióként minősül. A közös piac fokozatosan jött létre 2010. július 1-re, mellyel az EAC a kontinens legfontosabb szerződésévé vált, hiszen eddig még egyetlen afrikai vámunió sem jutott el a közös piac szintjéig. Itt alkalmazzák a legnagyobb kedvezmény, a diszkriminációmentesség és nemzeti elbánás elveit is.

c) Dél-afrikai Vámunió (Southern African Customs Union – SACU). A világ legrégebben, 1910-től működő vámuniója, melynek alapításáról a brit (British Colony of Cope

[15] Mely talán az érintett kontinensek száma miatt globális megállapodásnak is minősíthető.

[16] Burkina Faso, Zöld-foki Köztársaság, Gambia, Bissau Guinea, Mali, Mauritánia és Niger évi 10 %-os vámcsökkentést, Benin, Guinea, Libéria, Sierra Leone és Togo évi 12,5 %-os vámmérséklést, míg Elefántcsontpart, Ghána, Nigéria és Szenegál évi 16,6 %-os vámcsökkentést tervezett.

of Good Hope) és a holland (Orange Free State Boer Republic) kolóniák 1889-ben állapodtak meg.

d) Közép-afrikai Államok Gazdasági Közössége (Economic Community of Central African States- ECCAS, 1983). 1985-óta tartó működése során a Közösség folyamatosan anyagi nehézségekkel küzd, mert a tagállamok nem fizetik kontribúciójukat és a térségben gyakoriak a fegyveres konfliktusok is. 2004-ben alapították meg a szabadkereskedelmi övezetet, de a vámunió megalapítása 2008-óta késik.^[17]

Ezeket az afrikai regionális megállapodásokat természetesen az Európai Unió és a WTO nézőpontjából is lehetne elemezni. Ebből a perspektívából a megállapodások tulajdonképpen csak a tarifális és nem tarifális kereskedelmi korlátok fokozatos eliminálását eredményezik, melyek során az államok gyakorta összehangolják fiskális, sőt monetáris politikájukat is, amely általában nem a kereskedelmi integrációk jellemzője.

A regionális megállapodások sajátos altípusának tekinthetők a határ menti kereskedelmi zónákat létesítő egyezmények. Valójában ezek is bilaterális vagy multilaterális megállapodások, melyek maguk is két nemzetközi konvencióra támaszkodnak. Az egyik a New Yorkban 1965. július 8-án kelt, a szárazföldi államok átmenő kereskedelméről szóló egyezmény, mely 2. cikkében rögzíti a fuvarszközök áthaladásának szabadságát, 3. cikkében arról rendelkezik, hogy az államok — kivéve az ellenőrzési és igazgatási költségek fedezésére szolgáló illetékeket — nem terhelik vámokkal, illetékekkel, adókkal az átvitelre kerülő árukat. Az 5. cikk alapján a szerződő államok olyan igazgatási és vámügyi rendszabályokat alkalmaznak, amelyek lehetővé teszik a szabad, folyamatos és állandó átmenő forgalmat. A 8. cikk alapján a szerződő államokban szabadövezetek és más vámügyi kedvezmények létesíthetők, illetve vezethetők be. A 10. cikk pedig korlátozza, illetve felhatalmazza a szerződő államot a legnagyobb kedvezmény^[18] elve alkalmazásának korlátozására, arra hivatkozva, hogy a szárazföldi államok sajátos földrajzi helyzettel bírnak. Az a szárazföldi állam, amely az Egyezménynek nem tagja, a szárazföldi államoknak az Egyezmény szerint biztosított kedvezményekre és különleges jogokra csak az e szárazföldi állam és az ilyen kedvezményeket és különleges jogokat nyújtó szerződő állam által egymással kötött szerződésben foglalt legnagyobb kedvezményi záradék alapján tarthat igényt.

Másodszor alkalmazandó a Genfben 1982. október 21-én kelt, a határokon történő áruellenőrzések összehangolásáról szóló nemzetközi egyezmény, melynek 7. cikkében vállalnak kötelezettséget arra a szomszédos országok, hogy megteszik a szükséges intézkedéseket az áruk áthaladásának megkönnyítésére, erőfeszítéseket tesznek az áruk és okmányok közös ellenőrzésének biztosítására, a határállomások nyitvatartási rendjének, az ott működő ellenőrző szervek, az ott elfogadott vagy alkalmazott árukategóriák, szállítási módok és nemzetközi árutovábbítási vám eljárások összehangolására is.

Így a két ENSZ egyezmény felhatalmazása alapján az államok és sokszor erre felhatalmazott helyi vagy regionális hatóságaik számos két- vagy többoldalú megállapodást köthetnek a határmenti (kül)kereskedelmi vagy máshol gazdaságinak nevezett zónák létrehozására.

[17] Gathii, 2011, 144–238.

[18] Itt természetesen nem a GATT/WTO alapelveinek a korlátozásáról van szó.

Különösen Kína jár az élen az ilyen területek létesítésében, hosszú határai mentén több tucat ilyen övezetet hozott létre szomszédaival, még Észak-Koreával is. A lehetséges példák közül talán az a New Yorkban, 1995. december 6-án kelt multilaterális megállapodás^[19] emelhető ki, melyet Kína, Oroszország, Észak-Korea, Dél-Korea és Mongólia írt alá a Tyumen folyó melletti gazdasági zóna létrehozására.^[20]

1. Megállapodások, jogelvek, intézményi döntések

a) A regionális szint multilaterális megállapodásai

Ezekre a szerződésekre jellemző, hogy általában a szabadkereskedelmi övezet vagy vámunió létrehozására irányulnak (tehát PTA-k), és csak másodsorban tárgyuk a vámügyi együttműködés vagy a kölcsönös segítségnyújtás.

Ezen forrásokra az Európai Unió és tagjelöltjei között megállapodások,^[21] az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Övezet (NAFTA, 1992) és ASEAN keretében kötött keretmegállapodások lehetnek kiváló példák, így a Kínával 2002 novemberében kötött Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation (FACEC), vagy a Japánnal 2003 novemberében aláírt Framework for Comprehensive Economic Partnership Agreement (EPA) és a FACEC és Dél-Korea által 2005. december 15-én kötött szerződés is. Utóbbiak közös jellemzője, hogy törekednek a vámjog, vámeljáráások, vámkezelési módok, tarifák, statisztikai rendszerek, a szellemi tulajdon védelmére vonatkozó szabályok harmonizálására és a vámhatóságok közötti együttműködés fejlesztésére is.^[22]

b) A szub-regionális egyezmények

A régiókon belül is létrejön azonban az államok közötti együttműködés. Számtalan gazdasági projekt indult és ma is indul egyes térségek gazdasági fejlesztése céljából, így a projektek megvalósítására kötött egyezmények általában tartalmazzák a vámterhek csökkentésével és a vámhatóság közötti együttműködés javításával kapcsolatos előírásokat is. Ezek a megállapodások ezért lehetnek akár inter-regionális, regionális vagy szub-regionális jellegűek is. Példaként ismételtelen az Európai Gazdasági Térségről (EEC) szóló megállapodást említem.

c) A bilaterális megállapodások

A 2008-tól kezdve egyre növekszik a vámvonatkozású kétoldalú megállapodások száma, melyek mára mintegy „spagetti gombolyagként”^[23] átszövik az egész világot. Ezeket

[19] Agreement Establishing the Tumen River Economic Development Zone and Consultative Commissions for the Development of East Asia.

[20] Cheng, 2010, 19.

[21] Például a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai közötti társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás.

[22] Cheng, 2010, 20.

[23] Bhagwati, 2008, 61.

tárgyuk szerint általában az FTA típusú és a vámhatóságok közötti együttműködésre, illetve a kölcsönös segítségnyújtásra vonatkozó egyezménytípusba lehet besorolni. Chia-Jui Cheng^[24] ugyan létrehozta a régiós állam és a harmadik ország által kötött bilaterális szerződések csoportját is, de azt hiszem, hogy ennek csak akkor lehet jelentősége, ha ezzel nem lépünk vissza a szub-regionális szinthez.

Az FTA típusú egyezményekre is újszerű példa az Európai Unió és tagállamai, másrészről Dél-Korea közötti 2010. október 6-án Brüsszelben aláírt szabadkereskedelmi megállapodás, mely 2011. július 1-jén lépett hatályba. Az Unió már ezen egyezmény megkötése előtt is épített ki Kelet-Ázsiával kapcsolatokat, de ezek nem terjedtek túl a vámügyekben történő kölcsönös igazgatási segítségnyújtási egyezményeken. Ilyen megállapodásokat írtak alá Kínával (2004), Hong Konggal (1999), Dél-Koreával (1997) és Japánnal^[25] is. Az Európai Unió Bizottsága ezt az egyezményt az EU által valaha megkötött legnagyobb értékű megállapodásának tartja, és ez egyben az EU első ázsiai országgal megkötött kereskedelmi egyezménye is, amely példaként szolgálhat a más országokkal kötendő megállapodásoknak is. „A megállapodás értelmében szinte valamennyi termék esetében eltörlik a behozatali vámot (kereskedelmi értéken számítva a vámok 98,7 %-a kerül eltörlésre öt éven belül), ezenkívül a szolgáltatnyújtás minden formája terén — beleértve a távközlési, környezetvédelmi, hajózási, pénzügyi és jogi szolgáltatásokat — messzemenő liberalizációt hajtanak végre. A szabadkereskedelmi megállapodás várhatóan jelentős (egy tanulmány szerint akár 19,1 milliárd EUR nagyságrendű) új kereskedelmi lehetőségeket teremt az áruk és szolgáltatások, illetve a befektetések terén. A szabadkereskedelmi megállapodás által biztosított további piacra jutás erősíteni fogja az európai beszállítók pozícióját a koreai piacon.”^[26]

Klasszikus példaként említjük az Európai Unió és a Földközi-tenger országai közötti ún. „mediterrán” megállapodásokat,^[27] melyek vámvonatkozású részeikben kifejezetten vámcsökkenésekről rendelkeznek.

d) A civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek, mint a nemzetközi vámjog forrásai

Ezek az íratlan jogforrások alkalmasak arra, hogy a nemzetközi vámjog és a nemzeti jog közötti kapcsolatot megteremtsek, jelentőségük elsősorban a jogvitás eljárásokban vetődik fel, jogforrasi jellegüket az Állandó Nemzetközi Bíróság statútumának 38. cikkelye erősíti meg. A nemzetközi vámjogban az alábbiak a leggyakrabban elfogadott és alkalmazott jogelvek: a viszonzosság, a kölcsönösség, a jóhiszeműség, a megkülönböztetés tilalma, a *pacta sunt servanda*, a territorialitás, a joggal való visszaélés tilalma, a

[24] Cheng, 2010, 22.

[25] Például Az Európai Közösség és a Japán Kormány közötti, együttműködésről és vámügyekben történő kölcsönös igazgatási segítségnyújtásról szóló megállapodás, *Hivatalos Lap* L 062 , 06/03/2008 o. 0024 — 0029 Brüsszel 2008. január 30.

[26] Európai Bizottság. Az EU-Korea szabadkereskedelmi megállapodás a gyakorlatban, Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2011, 3. Elérhető: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148313.pdf, (2012.10.28.).

[27] Például az Európai Közösség és Egyiptom közötti Euro-Mediterrán Társulási Megállapodás (2001).

tisztességes eljáráshoz való jog, a szerződés megszűnése a körülmények jelentős megváltozása esetén, a szerzett jogok védelme és a visszamenőleges hatály tilalma.

e) Bíróságok és más testületek döntései

Mint általában a jogrendszerekben a bírósági döntések jelentősen alakíthatják az adott jogrendszert. Így természetesen irányadók a Nemzetközi Bíróság, a GATT/WTO Vitarendezési Testületének, az Európai Unió Bíróságának, az US Court of International Trade és az US Court of Appeals vámtartalmú döntései vagy Afrikában a COMESA Court of Justice, az East African Court of Justice, az ECOWAS Community Court of Justice és az SADC Tribunal és a szabadkereskedelmi egyezmények vitarendezési testületeinek határozatai is.

III. A NEMZETKÖZI VÁMJOG JÖVŐJÉRŐL

A nemzetközi vámjog megújulás előtt áll, melynek szükségszerűségét jól jelzi a GATT/WTO 2001 óta tartó Dohai Forduló tárgyalásainak sorozatos eredménytelensége és a bilaterális vagy multilaterális PTA megállapodások egyre növekvő száma is, mellyel az érintett országok a WTO működési problémaira igyekeznek különféle megoldásokat találni. Azonban éppen a növekvő számú szabadkereskedelmi és vámuniós megállapodásoknak köszönhetően jelentős átalakulás mutatkozik a nemzeti és a nemzetközi vámjog kapcsolatában is. A vámjogi integrációnak köszönhetően a nemzeti vámjog — a vámigazgatási kérdéseket kivéve — fokozatosan elveszíti eredeti szabályozási területeit,^[28] melyek a jogharmonizációs kötelezettséget előíró nemzetközi egyezmények alapján a nemzetközi vámjoghoz kerülnek. Ennek következményeként a nemzetközi irodalomban már régóta nincs kifejezett törekvés a nemzeti és a nemzetközi vámjog fogalmának elkülönítésére, gyakran a vámjogot mint a nemzetközi vámjog, az európai (uniós) vámjog és nemzeti vámjog összességét határozzák meg.^[29]

A nemzetközi vámjog viszont egyre erősebben kapcsolódik a liberalizált nemzetközi kereskedelemhez, az újabb egyezmények már a nemzeti vámok és más, a vámokkal azonos hatású díjaknak a lebontásán kívül a nem tarifális kereskedelmi akadályok eltörléséről, a szubvencióellenes és kiegyenlítő vámokról, kereskedelemkorlátozó intézkedésekről, a hamisítások elleni küzdelemről, a szellemi alkotások védelméről és a nemzetközi kereskedelem modernizációjával, egyszerűsítésével kapcsolatos szabályokról is rendelkeznek.

Fentebb már kétszer is említettem az Európai Unió és Dél-Korea közötti szabadkereskedelmi megállapodást, mely a nemzetközi vámjog új, a kereskedelmi egyezményekkel való egyre közvetlenebb összefonódásának egyik jelentős eredménye, mert már a GATS-hoz igazodó szabályokkal készült, így a szolgáltatásokról is részletesen

[28] A vám-nyilatkozatok, a vámtarifával kapcsolatos követelmények, a behozatali és kivitelei vámokkal kapcsolatos kötelezettségek, vámbiztosítékok, vámkezelési módok, az ellenőrzési rendszer — a vámigazgatás területét kivéve — fokozatosan a nemzetközi vámjog részévé válnak.

[29] Terra, 1983, No. 2., 77.

rendelkezik. De nem szabad megfeledkezni a preferenciális megállapodások új modelljéről, az Ausztrália, Brunei, Chile, Malajzia, Szingapúr, Új-Zéland, Peru, az USA és Vietnám által 2011. november 12-én Honoluluban elfogadott, Trans-Pacific Partnership Agreement (TPP) néven ismert egyezmény tervezetéről, mely valószínűleg a WTO nélküli világ új multilaterális szerződéstípusa lehet. A TPP tervezete ugyanis arra tesz kísérletet, hogy a világkereskedelmet jelenleg foglalkoztató kérdéseket egy egyezmény keretében szabályozza. Természetesen megtalálhatók benne az áruk kereskedelmére vonatkozó hagyományosnak mondható rendelkezések, de a szellemi tulajdonra, a kereskedelem technikai akadályaira, a munkaügyi és a környezetvédelmi kérdésekre, pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó szabályok is. Legfontosabb újdonságának az innovatív szolgáltatásokra és termékekre, így a digitális technológiákra, telekommunikációra, valamint a kereskedelmi versenyre vonatkozó szabályai tűnnek.

Az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok már 1990-től folytat tárgyalásokat a transzatlanti gazdasági kapcsolatok fejlesztéséről, melyek a 2012-es elnökválasztást követően már szabadkereskedelmi tartalommal indulhatnak újra, de a tárgyaló felek még nem készítették el javaslatukat az egyezmény szövegére.

Mindezek a fejlemények arra engednek következtetni, hogy a nemzetközi vámjog jelentősen veszít pénzügyi jogi jellegéből, így jogági, jogtudományi besorolása is változik és a 21. században a nemzetközi kereskedelmi jog sajátos közjogi jellegű elemévé válik.

IRODALOM

- Bhagwati, Jagdish (2008): *Termites in the Trading System*. Oxford University Press, Oxford.
- Cheng, Chia-Jui (2010): *Customs law of East Asia*. Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn.
- Csűrös Gabriella Sára (2012): *Az Európai Unió, mint regionális gazdasági integráció egyes pénzügyi jogi aspektusai*. PhD értekezés, Miskolci Egyetem.
- Estevadeordal, Antoni – Suominen, Kati (2009): *The Sovereign Remedy?* Oxford University Press, Oxford.
- Európai Bizottság (2011): *Az EU-Korea szabadkereskedelmi megállapodás a gyakorlatban*. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg.
- Gathii, James Thuo (2011): *African Regional Trade Agreements As Legal Regimes*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Huszár Ernő (1994): *Nemzetközi kereskedelempolitika*. Aula Kiadó Kft., Budapest.
- Kovács Péter (2011): *Nemzetközi közjog*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Nagy Tibor (2012): *Nemzetközi pénzügyi jog*. In: Simon István: *Pénzügyi jog*, II. Osiris Kiadó, Budapest, 472–477.
- Takács György (1936): *Rendszeres magyar pénzügyi jog*. Grill Károly Kiadóvállalata, Budapest.
- Terra, Ben J. M. (1983): *Introduction to Customs Law* In: *Legal Issues of European Integration*, Amsterdam, No. 2. 77.